

ARTHUR C. CLARKE

A zöld ujjak

Sajnálom, hogy Vlagyimir Szurovot nem ismertem közelebbről, de most már késő. Amennyire emlékszem rá, vékony, nyugodt ember volt. Értett ugyan angolul, de nem beszélt elég jól ahhoz, hogy társaloghattunk volna. Kollégái, az első Hold-expedíció orosz résztvevői között is különnek számított. Valahányszor én, mint az angol Hold-expedíció vezetője, a szovjet űrhajónak, a Ciolkovszkijnak a fedélzetén tartózkodtam, láttam, hogy Szurov a jegyzetei fölé hajolva ül egy sarokban vagy a mikroszkópjába néz. Még a szűk űrhajóban is teremtett magának egy saját külön világot. Társai nem vették rossz néven a különködését, és amikor vele beszéltek, észrevehető volt, hogy némi tartózkodással ugyan, de tisztelettel kezelik. Ez különben nem volt meglepő, hiszen Szurov nemesítette ki a sarkkörön túl is életképes növényeket. Ez tette a Szovjetunió egyik leghíresebb növénynemesítőjévé.

Az a tény, hogy az oroszok egy növénynemesítőt is hoztak magukkal a Holdra, sok rejtett élcelődésnek volt a tárgya, noha azt senki sem látta különösnek, hogy az egyidejű angol és amerikai expedícióban biológusok is részt vettek, hiszen az első Hold-expedíció évei előtt is találtak olyan tényeket, amelyek arra utaltak, hogy a Föld kísérőjén is létezhetnek az élet valamiféle formái, noha sem levegője, sem vize nincsen. E feltételezés egyik fő védelmezője a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnöke volt, ám mivel ő már túlságosan öreg volt a Hold-expedícióhoz, a küldetésben Szurov vett részt.

A vegetáció teljes hiánya - még csak növénymaradványokat sem találtunk -, ez volt az első nagy csalódás, amelyet meg kellett érnünk, miután vagy 1000 km²-t átkutattunk. Még a szkeptikusok, akik mindenkor a Hold élettelenességét hirdették, még azok sem voltak boldogok, sőt ellenkezőleg. Még öt évet kellett várni arra, hogy Richards és Shannon az Erathoszthenész platóján a fossziliákkal kapcsolatban különös felfedezéseket tett. E felfedezések azonban még a jövő méhében rejtőztek, és akkoriban úgy látszott, hogy Szurov teljesen feleslegesen jött a Holdra.

Ő azonban nem látszott különösebben lehangoltnak, állandóan azzal foglalkozott, hogy különböző közetmintákat vett, vagy a saját vízkultúráit látogatta, amelynek átlátszó védő tejeje mintegy csillogó dombként vette körül a Ciolkovszkijt. Sem az amerikaiak, sem mi, angolok nem végeztünk ilyen kísérletet, mivel olcsóbbnak látszott, ha a Földről küldik utánunk az élelmiszert, és nem itt termelik meg. Addig legalábbis, amíg nem épül állandó kutatóállomás a Holdon. A rentabilitást illetően igazunk volt, de tudományosan és morálisan nem. A nagy melegház, amelyben Szurov a növényeit termesztette, oázis volt, üdítő folt a halott holdbéli tájon.

Nekem, mint az angol expedíció vezetőjének, nem volt éppen kellemes a sorsom. Soha nem tudtam részt venni a tényleges kutatásokban. Az én feladatomban volt megírni a tudósításokat az állomás munkájáról a Föld számára. Gondoskodnom kellett az élelem beosztásáról, el kellett készítenem a szolgálati tervet, megbeszéléseket folytattam az amerikai és az orosz expedíciók vezetőivel és tagjaival, és - nem mindig sikerrel. Előre kellett látnom a felmerülő problémákat. Mindennek az elfoglaltságnak az volt a következménye, hogy sokszor két-három napig is az űrhajóban kellett tartózkodnom. Az a tréfa, hogy az űröltözékemben molyok tanyáznak, kollégáim legkedvesebb ugratási területe volt.

Talán ezzel magyarázható, hogy még most is olyan világosan emlékszem a Hold felszínén tett sétáimra. Az azonban egészen biztos, hogy a Szurovval való egyetlen találkozásomat sohasem fogom elfelejteni. Ez röviddel a holdbéli dél előtt történt. (Egy holdnap, amint tudjuk, két hétig tart.)

A Nap magasan állt a déli hegységek felett, és nem sokkal messzebb tőle a Föld keskeny ezüst csíkja függött az égen. Geofizikusunk, Henderson, mágneses méréseket akart végezni a támaszpontunktól délre. Mindenkinek elég sok dolga volt, én azonban kivételesen szabad voltam. Így kísértem el Hendersont, és gyalog mentünk.

Nem állt előttünk hosszú út, és kímélni akartuk a járművek amúgy is alaposan igénybe vett akkumulátorait. Ráadásul a holdbéli séta mindig is szórakoztatott. Nem pusztán a látvány miatt, mert ahhoz idővel hozzászoktam, hanem az ottani mozgás különös, nem fárasztó volta miatt. Itt minden egyes lépés olyan szabadságérzést adott, amelyet az űrrepülés előtti korszak embere csak álmában érezhetett.

Henderson elvégezte a méréseit, és hazaindultunk. Ekkor észrevettem, hogy délre tőlünk éppen két kilométernyire, nem messze a szovjet űrhajótól, egy magányos alak mozog. Elővettem a látcsővet, és megfigyeltem a másik kutatót. Gyakorlatilag még kis távolságból is lehetetlen az űrhajós öltönyben felismerni egy embert, de mivel e ruhákat eleve számokkal és színekkel jeleztük, felismertük egymást.

- Ki az? - kérdezte Henderson a rádióján.

- Kék öltöny, hármas szám, ez tehát Szurov. Egyet azonban nem értek. Egyedül van.

Egyik alaptörvényünk ugyanis előírta, hogy kísérő nélkül senki sem léphet a Hold felszínére. Túlságosan sok baleset történhet, és ezek kísérő nélkül biztos halált jelentenek. Hogy csak egy példát mondjunk, mit tehetünk akkor, ha az űrhajós öltönyünk hátán egy lyuk keletkezik, és saját magunk nem tudjuk elérni ezt a helyet, hogy egy tapasszal leragasszuk. Ez a példa talán nevetségesnek tűnik, de az ehhez hasonló balesetek bizony nem voltak ritkák.

- Talán a kollégája szerencsétlenül járt, és segítségért megy? - mondta Henderson. - Föl kell vele vennünk a kapcsolatot.

Szemmel látható volt azonban, hogy Szurov egyáltalán nem sietett. Egész egyszerűen sétálni ment, és most teljes nyugalommal visszatért a Ciolkovszkijra. Nekem azonban szöveget ütött a fejemben, hogy Krasnyin parancsnok hogyan engedhette az egyik emberét egyedül kimenni, és ha Szurov önkényesen megszegte a szabályt, úgy éreztem, akkor ezt meg kell mondanom a parancsnoknak.

A következő két hónapban azonban az embereim gyakran látták, amint Szurov egyedül sétált a Holdon, de az is nyilvánvaló volt, hogy elkerüli a mi embereinket, akkor is, ha véletlenül a közelükbe került. Az egyik beszélgetés

alkalmával diszkréten feltettem a kérdést a parancsnoknak, és Krasznyin azt válaszolta, hogy emberhiány miatt kénytelen volt bevezetni bizonyos könnyítéseket. Azt azonban nem találtam ki, hogy Szurov sétái mit is jelentenek. Arról megéppenséggel sejtelmem sem volt, hogy e tekintetben Krasznyin is tökéletesen a sötétben tapogatózik.

Azon azonban egyáltalán meg sem lepődtem, amikor egy napon az orosz parancsnok segélykérését meghallottam. Mind a három expedícióval előfordult, hogy az expedíció tagjai közül valaki bajba jutott. Ez alkalommal egy ember nem felelt az űrhajó hívására. Megbeszéltük a legsürgősebb szükséges rendszabályokat, és mind a három űrhajóból elindultak a kutatócsoportok a megbeszélte irányokba.

Megint Hendersonnal mentünk, és egészen természetes volt, hogy arra az útra tértünk rá, amelyen annak idején Szurovot megpillantottuk. Ez alkalommal először jutott eszembe, hogy Szurov talán valami olyasmit csinált, amit a saját társainak sem mondott el. De hogy mi lehet az, arról sejtelmem sem volt.

Henderson találta meg Szurovot, és rádióján segélyt kér. Azonban már késő volt. Szurov arca borulva feküdt a földön, a kiürült űrhajós öltöny úgy borult rá, mint egy takaró. Valószínűleg éppen a földön térdelt akkor, amikor az átlátszó sisakot valami ütés érte előlről. Világosan felismerhettük, hogy előlről kapott egy ütést, a sisakja beszakadt, és Szurov azonnal meghalt.

Amikor Krasznyin parancsnok a szerencsétlenség helyére ért, még mindig értetlenül álltunk az előtt a tárgy előtt, amelyet halála előtt Szurov vizsgált. Ez körülbelül egy méter magas volt, zöld színű, borszerű anyaga volt, távolra hatoló gyökereivel kapaszkodott a sziklába. Igen, gyökerei voltak, mert növény volt. Néhány méterrel odébb két másik növény is állt, ezek kisebbek voltak, és halottak, mert feketék voltak és szárazak. Az első reakcióm e megállapításra az volt, hogy felkiáltottam, hát mégis van élet a Holdon! De csak akkor ismertem meg a teljes igazságot, amikor már Krasznyin is megszólalt.

- Szegény Vlagyimir - mondta -, valamennyien tudtuk, milyen zseniális ember, de kinevettük őt, amikor az élete álmáról beszélt. Ezért dolgozott titokban. Keresztezett gabonájával meghódította a sarkvidéket. Ez azonban csak a kezdet volt. Most elhozta az életet a Holdra is, és az élettel együtt a halált.

Mozdulatlanul álltam, és próbáltam megérteni ezt a csodát. Ma már az egész világ ismeri Szurov kaktuszainak a történetét, ahogyan ezt a növényt kissé pontatlanul elnevezték. Szurov feljegyzései megmutatták azt a hosszú, sokéves munkát, amely egy olyan növény kitenyésztéséhez vezetett, amely borszerű testével a Hold gyakorlatilag légüres terében is meg tudott élni, és amelynek szerteágazó gyökerei savat választottak ki, szétroncsolták a sziklákat és a sziklában is meg tudtak kapaszkodni, olyan sziklákon, amelyek egyébként még a mohák számára sem voltak alkalmasak. Manapság már Szurov második álmát is megvalósulni látjuk, mert az általa kinemesített növény már sok négyzetkilométernyi sziklát feltört gyökerével a Holdon, és így előkészítette a talajt a különböző speciális növényfajták számára, amelyek a holdbeli támaszpontok élelmezését megkönnyítik.

Krasznyin lehajolt a halotthoz, és felemelte. Megvizsgálta a betört sisakot, és csodálkozva rázta a fejét.

- Hogyan történhetett ez? - kérdezte. - Azt kell gondolnom, hogy a növény törte be, ez azonban mégis csak nevetséges feltételezés.

Ez a zöld valami magányosan meredt a halott síkság fölé, és kínzott minket a titkával. Ekkor Henderson szólalt meg, és mintegy magában mondta.

- Talán van erre is válasz. Nekem is van némi botanikai ismeretem. Amikor Szurov ezt a növényt kitenyésztette, a továbbtermesztésre is kellett gondolnia. E növény magvainak messzire kell eljutni, hogy eshetőségük legyen arra, hogy a felnövekedésükhöz kedvező feltételeket találjanak. Madarak vagy rovarok, mint a magvak szállítói, itt szóba sem jöhetnek, így csak egy megoldásra gondolhatunk, és egyes földi növényfajokon ezt a szaporodási módot meg is találjuk.

Az én rémült kiáltásom szakította félbe Hendersont. Valami jókora erővel övön ütött. Az öltönyömet ugyan nem szakíthatta át, de az erejét éreztem. A lábaim előtt egy kőkemény termés feküdt, a nagysága és a formája olyan volt, mint egy körtéé. Néhány méterrel odébb megtaláltuk azt is, amelyik Szurov sisakját betörte. Szurovnak tudnia kellett, hogy a növénye már megérlelte a magját. De megfélekedett a következményekről. Én magam is megfigyelhettem, hogy ez a növény csaknem ötszáz méternyire is eldobta a terméseit. Így ölte meg Szurovot a saját teremtménye néhány méternyi távolságból.

(Univerzum, 1964)